1
ހިޔަރަކާތް ދުވަހުގެ އެވޭލާ ހަނދާންތަކެއް
ޢަބްދުލްޢަޒީޒު ޖަމާލު އަބޫބަކުރު (މާވަށުއަޒީ)
20 އޭޕްރީލް 2019
ހިތަށް އަރައެވެ. ދުނިޔޭގައި މިހޭދަކޮށްލެވޭ މަދު ދުވަސްކޮޅުތެރޭގައި ވެސް ހާދަ ގިނަ ބަދަލުތަކެއް ޙަޔާތުން
ފެނެއެވެ. ތިމާގެ އަމިއްލަ ޙަޔާތުންނާއި އިޖުތިމާޢީ ވެށީން ވެސް މެއެވެ. އެއް އިރަކު ރަނގަޅުކަމަށް ދްުށ
ކިތަންމެ ކަމެއް ފަހުން އެއީ ރަނަގަޅު ނޫން ކަމެއް ކަމުގައި ވެދެއެވެ. އަދި ކުރީން ގޯސް ކަމެއްކަމަށް ބަލައި
އުޅުނު ކިތަންމެ ކަމެއް ފަހުން އެއީ ރަނގަޅު ކަމެއްކަމަށް ގަބޫލުކުރެވޭތަން ވެސް އެބަ އާދެއެވެ. މި ފަދަ
އެތައް މިސާލުތަކެއް މުޖުތަމަޢުން ފެންނާން އެބަހުއްޓެވެ. ބައިވަރެވެ.
މިދެންނެވި ހުރިހައި ވާހަކަތައް ބަޔާންކުރުމަކީ އަޅުގަނޑަށް މިވަގުތު ކުރެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ބައެއް
މިސާލުތައް ދަންނަވައިނުލައިފި ނަމަ، ތިޔަ ބޭފުޅުންގެ ހިތްޕުޅަށް އަޅުގަނޑު މި ދަންނަވާ އެއްޗެއް ގެންނަވާން
ފަސޭހަފުޅު ނުވެދާނެތީ ބައެއް މިސާލު ދަންނަވައިލާނަމެވެ. ދީނީ އަދި އިޖުތިމާޢީ ބައެއް އާދަތަކެވެ.
އަންހެނުން ބާޒާރުމައްޗަށް ގޮސް ބާޒާރުކޮށް އުޅުމަކީ ހުތުރުކަމެއްކަމަށް 1970 ގެ އަހަރުތަކުގެ ފަހުކޮޅާ
ހަމަޔަށް ވެސް މި މުޖުތަމަޢު ގަބޫލުކުރިއެވެ. ނަމަވެސް މިއަދު އެއީ ހުތުރުކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ސައިހޮޓާ ކެފޭ
ރެސްޓޯރަންޓް ފަދަ ތަންތަނަށް އަންހެނުން ގޮސް އުޅުމަކީވެސް އެ ދުވަސްވަރު ހުތުރުކަމެކެވެ. ނަމަވެސް

2
މިއަދު އެއީ ހުތުރުކަމެއް ނޫނެވެ. މަގުމަތީގައި ކައިބޮއި ހެދުމަކީ ހުތުރުކަ މެއް ކަމެއްކަމަށް ދާދިފަހަކާ
ޖެހެންދެން ވެސް ދިވެހީން ގަބޫލުކުރިއެވެ. ނަމަވެސް މިއަދު އެއީ ހުތުރުކަމެއް ކަމަށް ގަބޫލުކުރާނީ އަޅުގަނޑު
ކަހަލަ މަދު މީހެކެވެ.
ދީނީ ނަޒަރަކުން ބަލާއިރު، ނަމާދުގައި ބޮލުގައި އެއްޗެއް ނާޅައި ހުރުމަކީ ކޮށްގެން ނުވާނެ ކަމެއްކަމަށް ދެކި،
ލައިގެން ހުންނަ ގަމީސް ބާލައި ބޮލުގައި އެޅިތަން އަޅުގަނޑުވެސް ދުށީމެވެ. ނަމަވެސް މިއަދު ބޮލުގައި
އެއްޗެއް އަޅައިގެން ނަމާދުކުރާ ތަން ފެންނަނީ މަދު މީހެކެވެ. ހުކުރު ނަމާދުގައި ޚަޠީބު މީހާ ޚުޠުބާ
ހުށަހަޅުއްވާއިރު އަސައެއް ނުވަތަ ކަނޑިއެއް ހިފައި ހުންނަކަން މި ޒަމާނުގެ ޒުވާނުންނަށް ނޭނގުނަސް 1980
ގެ ކުރީކޮޅުގެ އަހަރުތަކާ ހަމަޔަށް އެކަން އޮތީ އެހެންނެވެ. ސުންނަތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. ނަމަވެސް މިއަދު އެކަން
އޮތީ އެއާ އިދިކޮޅަށެވެ. މި ފަދަ އެތައް ސަތޭކާ އާދަކާދައެއް މިއަދު ބަދަލުވެފައިވާއިރު އެ ބަދަލު އައި
ސަބަބާ މެދު އެއްޗެއް ނުދަންނަވައި ހަމައެކަނި މިސާލެއްގެ ގޮތުން މި ވާހަކަތައް ދަންނަވައިލީއެވެ.
އަޅުގަނޑު ލިޔަން މިއުޅެނީ ވެސް މިފަދަ ކަމެއްގެ ވާހަކައެވެ. ހިޔަކާތް (ހިޔަ ރަކްޢަތް) ދުވަހުގެ ވާހަކައެވެ.
ހިޔަރަކާތް ދުވަހަކީ ސަރުކާރު ބަންދު ދުވަހެއް ކަމުގައި ދައުލަތުން ކަނޑައަޅުއްވައި އެ މުނާސަބަތު ވަރަށް
ވަރުގަދަޔަށް ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފާހަކުރަމުން އައެވެ. އެކަން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ހުއްޓައިލިތާ އަދި ވާނީ ތިރީހަކަށް
ސާޅީހަކަށް އަހަރެވެ. އަދިވެސް އޭސިޔާގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގެ މުސްލިމުން މި ދުވަސް ފާހަގަކުރާކަން
ހަނދާނަށް ގެންނާންޖެހެއެވެ. "ނިޞްފު ޝަޢުބާން" (ޝަޢުބާން ދެބައިވާ ދުވަސް) ނުވަތަ މި ނޫން ވެސް
ކޮންމެވެސް ނަމެއްގައެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ހަނދާނަށް އައިސްގެން މި އުޅެނީ ކުޑައިރުގެ ހިޔަރަކާތްދުވަހުގެ
ހަނދާންތަކެވެ.
ޝަޢުބާންމަހުގެ 14 ވަނަ ދުވަހަކީ ރަށަށް ވަރަށް ޚާއްޞަ ދުވަހެކެވެ. 14 ވިލޭރޭ އިރާކޮޅުގެ ވަގުތެއްގައި
މާދަމާ މާލޫދަށް ކައްކާން ޖެހޭ ކަމުގެ އިޢުލާން ވެރިކަމުގެ ފަރާތުން މުޅި ރަށަށް ޢާއްމު ކުރާނެއެވެ. އަޅުގަނޑު
ކުޑައިރު އަޅުގަނޑުގެ އުފަން ރަށުގައި (މާވަށުގައި) މިކަން އިޢުލާންކުރަނީ "ރޮށްޓަށް ހަނޑު ފެނުލާށޭ"
ގޮވައިލެވޭ ގޮވައިލުމަކުންނެވެ. މިކަން ކުރަނީ ރަށުގައި މިކަމަށް ޚާއްޞަކުރެވިފައި ހުންނަ މީހެކެވެ. އުޖޫރައެއް
ދީގެނެއް ނޫނެވެ. އެހެން ގޮވައިލުމުގެ "ޝަރަފު" ފިޔަވައި އެ މީހަކަށް ލިބޭ އިތުރު އެއްވެސް އުޖޫރައެއް
ނޯންނާނެއެވެ.
ސާދަވަނަ ދުވަހު އިރު އެރުމާއެކު ހެނދުނުގެ ނާސްތާ ނިމިގެން، އެކި ގޭގޭ ދޮށަށް ކައިރި ހިސާބުގެ މީހުން
އެއްވެ ހިޔަރަކާތް މާލޫދަށް (ބޮޑުކޭން) ކައްކަން ތައްޔާރުވެ މަސައްކަތް ފަށައެވެ. ދެ އަވަށް ވަކީންނެވެ.
ބޮޑުކޭން ކައްކާނީ ޚާއްޞަ ގޭގޭގައެވެ. ކޮންމެ އަވަށެއްގެ ހަރުގެއަކަށް ވެސް 16 ވަރަކަށް ކެއިން އަރުވާއިރު

3
"އިސް ސަފު" ކޭމާއި ކަނުކޭން ކައްކާނީ ބޮޑުންގެ ގޭގޭގައެވެ. އިސް ސަފު ކޭމަކީ މާލޫދު ކިޔާމީހުންނާއި
ރަށުގެ ވެރީން ތިއްބަވާ ކޭމެވެ. ހުޅަނގުކޮޅު މެދުގައި ހުންނާނީ މި ކޭމެވެ. ދެފަރާތުގައި ދެ ކަނުގައި)ހަރުގޭގެ
ހުޅަނގު އުތުރުކަނާއި ހުޅަނގު ދެކުނު ކަނުގައި(ހުންނަ ދެ ކޭމަކީ ވެސް ބޮޑުން ތިއްބަވާ ދެ ކޭމެވެ.
ދުވަހުގެ އިރު އޮއްސެން ކައިރިވެގެން އަންނަ އިރު ކުޑަކުދީން ފެންވަރުވައި ނަލަކުރާނެއެވެ. މަގުމަތީ ކުޅެން
އުޅޭ ކުދީންނަށް ވެސް އިރު އޮއްސުމުގެ ކުރީން ކުޅުން ހުއްޓައިލާން އިރުޝާދުދެވޭނެއެވެ. މަގުމަތީގައި ބިމުގައި
ރޮނގެއްވެސް ނާޅާން ނަސޭހަތް ދެވޭނެއެވެ. މަގުމަތީގައި ރޮނގެއް ކުރަހައިފި ނަމަ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން އެ
ރޮނގެއް ލޮލުގެ އެސްފިޔައިން ފޮހެން ޖެހޭނެކަން ވިސްނައިދީ އިންޒާރު ދެއެވެ. މި ބަސްތައް އޭރު
ކުޑަކުދީންނާއި ބޮޑެތި މީހުންވެސް ގަބޫލުކުރާ ކަމަށް ފެނެއެވެ. މި އިރުޝާދުތަކަށް ތަބާވަނީ އެހެންވެތާއެވެ.
އިރު އޮއްސުމާއެކު ރަށުގެ އެކީ މީސްމީހުން ބިގަރު ދިއްލައިގެން ހަރުގެޔަށް ގެންދާނެއެވެ. ބިގަރަކީ
މެންޓެލްއެއް ލައިފައި އޮންނަ، ސާފުތެޔޮ އަޅައިގެން ދިއްލާ "ބައްތި"އެކެވެ. ބިގަރުގެ އުނބުގަނޑަށް އޭގެ
ގުންބާއިން ވައިޖެހުމުން ބާރުމިނުގައި (ޕްރެޝަނުގައި) ފޮނުވައިލެވޭ ތެލުގެ ސަބަބުން މެންޓެލީގެ އަޅިކޮޅުގައި
އަލިފާން ހިފައި ހުދުކުލައިގެ އައްޔެއް ފޮނުވައިދެއެވެ. ކިތަންމެ ހޫނަސް އެ އަލީގެ ސަބަބުން ހިތްހަމަޖެހުން
ލިއްބައިދެއެވެ. މިއީ ވެސް ބަޔަކު ޚަރަދެއް ދީގެން ކުރާ ކަމެއް ނޫނެވެ. ތަނަވަސްކަމުގެ އަހުލުވެރީން
ދަރުމައަށް ކުރާ ކަންކަމެވެ. ބިގަރު ދިއްލުމާއި ބިގަރަށް ވައިޖެހުމަކީ ވެސް ވަކި ޚާއްޞަ "ފަންނީ" ބަޔަކު ކުރާ
ކަމެކޭ ދެންނެވީމާ، މި ޒަމާނުގެ ޒުވާނުން ހިނި އަޔަސް އެއީ އޭރުގެ ހަގީގަތެވެ.
މަޣުރިބު ނަމާދުން ފައިބާހާ އިރު ކޭންތައް ހަރުގެޔަށް ގެ ންދާން، ރަށުތެރޭގައި އިޢުލާނެއް ކުރާނެއެވެ. ގޮވައިލާ
މީހާ ރަށުތެރޭގައި ގޮވައިލާ ގޮވައިލުމަކުންނެވެ. މާވަށުގައި އެކަމަށް ގޮވައިލާން ބޭނުންކުރާ ޢިބާރާތަކީ "ކެއުން
"
އަޅައިގެން ކެއުން ހަރަގެޔަށް ގެންދަހަރޭ މިއެވެ. މި ގޮވައިލުމާއެކު ބޮޑުކޭން، މަލާފަތުގައި ތައްޔާރުކޮށްގެން
ރިޔާފޮތިގަނޑަކުން ބަނދެގެން ކޭންތައް ހަރުގެއަށް ގެންދާނެއެވެ. ޢިޝާ ނަމާދުގެ ކުރީން މިކަން ނިންމާނެއެވެ.

4
ޢިޝާ ނަމާދުން ފޭބުމާއެކު ހަރުގެޔަށް އެންމެން ޖަމާވާން އިޢުލާނެއް ކުރާނެއެވެ. މިކަމަށް ގޮވައިލާން ބޭނުން
ކުރާ ޢިބާރާތަކީ "އެންމެ ބޭކަލުން މަޖިލީހަށް ދުރުވަހަރޭ" މިއެވެ. ހަރުގެޔަށް (ކެއިމަށް) ދާން ހުއްދަ އޮންނާނީ
ނަކަތްގެ ލައްވައިފައި (ޚިތާނުކޮށްފައި ތިބި) ހުރިހާ ފިރިހެނުންނެވެ. ދެން އެންމެތަކުން ހަރުގެޔަށް ޖަމާވީމާ އެ
ވާހަކަ ކަތީބަށް ނުވަތަ ކުޑަކަތީބަށް ނަންގަންނާނެއެވެ. ކަތީބު (ނުވަތަ އިސް ބޭކަލަކު) ދުރުވެ ހަރުގޭ އިސް
ސަފު ކޭމުގައި އިށީންނެވުމާއެކު ކޭންތަކުގެ މަތިނަގާން ގޮވައިލާނެއެވެ. ކޭމުގެ މަތިނަގައި ތަރުތީބުކޮށްލީމާ
ކަތީބު އިސްވެ ބިސްމި ކިޔުއްވާނެއެވެ. އެންމެނަށް އަޑުއިވޭ ވަރަށް ބާރަށެވެ. ބިސްމި ކިޔުއްވުމާއެކު އެންމެން
ކާންފަށާނީ މޭބިސްކުރަނޑީންނެވެ. މޭބިސްކުރަނޑިއަކީ ކުކުޅުކުރަނޑިއާއި މޭގަނޑާއި ހިތާއި މިބާވަތުގެ ތަކެތި
ހަނާކޮށްފައި ހުންނަ އިރު ކިޔާ ނަމެވެ. މޭބިސްކުރަނޑި ހުންނާނީ އަސާރަތަށްޓަކައި އަޅައި ކޭމުގެ ބަތްގަނޑުގެ
މެދަށް ކޮށްޕައިލައި ތަށީގެ މަތީގައި ކުޑަ ފޮނި ރޮއްޓެއް ބާއްވައިފައެ ވެ. އޭގެމަތީގައި ބިސްފޮޅިއާއި ބިސްގަނޑާއި
މެޓާގަނޑާއި މިހުރިހާ ތަކެތި ހުނާނެއެވެ. ބިސްމި ކިޔުމުގެ ކުރީން މި ތަކެތި މަތީގައި އޮންނަ ބިސްގަނޑު
ނުވަތަ ރޮށިގަނޑުގެ މައްޗަށް އަޅައި ފަސޭހައިން އަތުޖެހޭ ގޮތް ހަދާނެއެވެ.
"ބޭކަލުން" ކޭން ބައްލަވައި ނިމުނީމާ ކެއިންތައް ބާލައިގެން ކޭން ކެއްކި ގޭގެޔަށް ގެންގޮސް އެ ކަމުގައި
ބައިވެރިވި ގޭގޭ މީހުންނަށް އޭގައި ހުރި ތަކެތި ހަމަޔަށް ބަހައިލާނީއެވެ. ހަރުގެޔަށް ނުދާ އުމުރުގެ ކުދީންނާއި
އަންހެނުންނަށް މީރުކޮށް ކާން ލިބޭނީ އޭގެފަހުންނެވެ.
ދެން ހަރުގޭގައި އޮންނާނީ މާލޫދުކިޔުމެވެ. މާލޫދެބައިވަންދެން)ދެބައިވުމޭ ކިޔަނީ ރަސޫލާ ދުނިޔެއަށް އުފަންވީ
ވާހަކަ ނަންގަނެވޭ މާލޫދުބުރި ކިޔުމުންނެވެ.(ގިނަ މީހުން ހަރުގޭގައި ތިބޭނެއެވެ. ދެބައިވާ ގަޑީގައި ވަރަށް
ގިނަ އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދީން ދެބައިބުރި އަޑުއެހުމަށްޓަކައި ހަރުގެ ކައިރިއަށް ނަލަހެދިގެން ޖަމާވާނެއެވެ.
އެހެން ތިބޭ އިރު އެކި ޒުވާނުން މާލޫދުބުރި ކިޔައިލާ ގޮތުގެ ރީތިކަމުގެ މައްޗަށް ތަޢުރީފުކޮށް ވެސް ހަދާނެއެވެ.
މާލޫދު ކިޔަން ތިބޭ ކުދީންނަށް ސަޔާއި ދުފުން ވެސް އޮންނާނެއެވެ. އަނެއް ދުވަހު އިރު އެރުމުން އެކި
ގޭގޭގައި މާލޫދުކިޔުމާއި ދުޢާކިޔުން ފަދަ ކަންތައް ސިލްސިލާ ގޮތެއްގައި ކުރިޔަށްދާނެއެވެ.
މި ދަންނަވައިލެވުނީ ޝަޢުބާންމަހުގެ 15 އައުމުން އަޅުގަނޑުގެ ހަނދާނުގައި ހުރި ކުޑައިރުގެ ބައެއް
ހަނދާންތަކެވެ. މިއަދު އެއީ މާޒީއެވެ. ހިޔަރަކާތްދުވަހަކީ ދީނީ އެއްވެސް ނައްޞަކުން ސާބިތުވާ ދު ވަހެއް
ނޫންކަން އަޅުގަނޑުމެން މިއަދު ދަންނަމެވެ. ކީރިތި ރަސޫލާ ވެސް އަދި ޞަޙާބީއަކު ވެސް އެ ދުވަސް
ފާހަގަކުރެއްވި ކަން ސާބިތުވާ އެއްވެސް ހެތްކެއް ނެތްކަމަށް ހުރިހާ ޢިލްމުވެރީން ވެސް އިއްތިފާޤުވެއެވެ. މިއަދު
އެއީ ބިދުވަޢެވެ.

5
އަޅުގަނޑު ހިތަށް އަރައެވެ. ބިދުޢައަކަށް އެ ދުވަސް ހެދީ ފަހުން އައި ބައެއް ނޫންބާވައެވެ. ބިދުޢާއަކަށް ވަނީ
އެއީ ދީނީ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި އެކަން ކުރީތީތާއެވެ. އެ ރެޔަކީ ދީނީ ގޮތުން ޚާއްޞަ ދުވަހެއް ކަމުގައި
ބެލީތީއެވެ. އެއީ ޝަޢުބާންމަހު 15 ފާހަގަކުރީތީއެއްނޫނެވެ. ދީނުގައި ޝަރުޢުކުރައްވައިފައި ނުވާކަމެއް ދީނީ
ކަމަކަށް ހެދީތީއެވެ. ޝައުބާންމަހު 15 ވަނަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަކީ ސުންނަތެއްކަމަށް ބެލީތީއެވެ.
މި ޒަމާނުގައި ޢިލްމުވެރީން ވިދާޅުވެދެއްވާ ގޮތުގައި ޝަޢުބާންމަހު ވަކި ދުވަހެއް ޚާއްޞަ ނުކުރައްވައި އެ
މައްސަރުގައި ކީރިތި ރަސޫލާ ގިނަގިނައިން ރޯދަފުޅު ހިއްޕެވިއެވެ. ޝަޢުބާންމަހު 15 ޚާއްޞަކުރައްވައިފައެއް
ނެތެވެ.
މިއަދުވެސް ދީނީ ކަމަކަށް ނަހަދައި ޝަޢުބާން މަސް ދެބައިވެއްޖެކަން ފާހަގަކޮށް ޢާއިލާގެ މީހުންނަށް ރޯދަމަސް
ވަރަށް ކައިރިވެއްޖެކަން އަންގައި ސަމާލުކަން ދިނުމަށްޓަކައި ބޮޑުކޭމެއް ކައްކާލައި ޢާއިލާ އެކުގައި ކައިބޮއި
ހަދައިލުމަކީ އިޖުތިމާޢީ ގޮތުން ރަނގަޅު ކަމަކަށް ނުވާނެބާއެވެ. އޭސިއާގެ ބައެއް ޤައުމުތަކުގައި "ނިސްފު
"
ޝަޢުބާން މިހާރު ވެސް ފާހަގަކުރެއެވެ. މި ފަދަކަމެއްގައި ދީނީ އަޅުކަމެއްގެ ސިފަ ޖައްސައިފި ނަމަ އެ ވާނީ
ބިދުޢައަކަށްކަން މިއަދު އަޅުގަނޑު މެން ގަބޫލުކުރަމުއެވެ. ނަމަވެސް މާހެފުން ބާއްވާ ގޮތަށް ޝަޢުބާން މަސް
ދެބައިވީމާ ވެސް ޢާއިލީ ކެއުމެއް (ބޮޑުކޭމެއް) ބޭއްވުމަކީ ރޯދަމަސް އަންނަން ގާތްވެއްޖެކަން ހާނދާން އާކޮށްދީ
ޢާއިލީ ގުޅުން ބަދަހިކޮށްލުމަށްޓަކައި ކުރެވިދާނެ ކަމެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑަށް ގަބޫލުކު ރެވެއެވެ.
ޝަޢުބާން މަސް ދެބައިވެ ރޯދަމަސް އަންނަން ފޮއި ދުވަހަށް ވީ ހިނދު އަޅުގަނޑުގެ ޚިޔާލަށް އައި ކުޑައިރުގެ
ހަނދާންތަކެއް (ހިޔަރަކާތްދުވަހުގެ އެވޭލާ ހަނދާންތަކެއް) މިއަދުގެ ކިޔުންތެރީންނާ ހިއްސާކޮށްލާހިތްވީއެވެ.
ދިވެހީންގެ އާދަކާދައާއި ސަގާފަތަށް އައި ބައެއް ބަދަލުތައް ފާހަގަކޮށްލުމަށްޓަކައެވެ. ތާރީޚީ ހަގީގަތެއް
ރެކޯޑުކޮށްލުމަށްޓަކައެވެ. އެހެން ނިޔަތެއް ނެތިއެވެ.
-—————————————